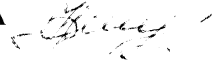

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівська політехніка»

ШУЛЬГАН ІРИНА ІВАНІВНА

УДК 343.163(477) (043.3)

ПРОКУРОР В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Навчально-науковому інституті права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України

- Науковий керівник** доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
Ортинський Володимир Львович,
Навчально-науковий Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»,
директор
- Офіційні опоненти:** доктор юридичних наук, професор
Стацак Микола Володимирович,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів
- кандидат юридичних наук
Ангеленюк Анна-Марія Юрївна,
Науково-дослідна лабораторія проблем правового та організаційного забезпечення діяльності
Міністерства Державного науково-дослідного інституту внутрішніх справ України,
науковий співробітник

Захист відбудеться «17» листопада 2020 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.052.23 у Національному університеті "Львівська політехніка" (79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1/3, ауд. 302 XIX навчального корпусу).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1).

Авторферат розіслано «15» вересня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. М. Коваль

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Важливим аспектом розбудови України як правової держави, яка обрала стратегічний курс на вступ до Європейського Союзу та НАТО є реформування органів прокуратури України. Європейський вибір України потребував від її законодавця перегляду основних інститутів кримінального процесу, прийняття нових законодавчих актів, що суттєво модернізували систему та функції органів державної влади, зокрема систему та функції прокуратури. Унаслідок проведених реформ законодавчо закріплено конституційні функції прокуратури відповідно до вимог європейського напрямку інтеграції.

Прокурор, як сторона кримінального процесу з'являється на його початковій стадії і наділений широким колом повноважень протягом усього процесу аж до винесення судом рішення у кримінальному провадженні. Прокурор здійснює нагляд за дотриманням законів в ході досудового розслідування шляхом процесуального керівництва – організовуючи процес досудового розслідування, визначаючи його спрямування, координуючи процесуальні дії слідчих та оперативних підрозділів, а також забезпечуючи дотримання вимог законодавства України при отриманні доказів та винесенні процесуальних рішень при проведенні досудового розслідування у кримінальному провадженні.

Актуальність обраної теми зумовлена з одного боку важливістю створення ефективного правового механізму реалізації прокурором своїх функцій, а з іншого боку – наявністю невирішених теоретичних та практичних проблем, пов'язаних з реформуванням кримінального процесуального законодавства, щодо діяльності прокурора в кримінальному процесі. Адже багато норм, що пов'язані з діяльністю прокурора у кримінальному процесі, потребують тлумачення щодо їх практичної реалізації.

Проблеми діяльності прокурора в кримінальному процесі протягом останніх років прямо чи опосередковано розглядалися у наукових колах. Окремі аспекти тематики, що досліджується, розглядали такі вчені-процесуалісти: А.-М. Ю. Ангеленюк, О. В. Баганець, Є. М. Блажівський, В. І. Галаган, А. О. Гнатюк, Л. Р. Грицаєнко, Ю. М. Грошевий, І. В. Гловюк, О. В. Єні, В. С. Зеленецький, В. С. Канцір, П. М. Каркач, О. В. Капліна, І. М. Козьяков, Ю. В. Коробко, О. Б. Комарницька, М. В. Косюта, М. І. Курочка, О. П. Кучинська, О. М. Литвак, В. В. Луцик, В. І. Малюга, В. Т. Маляренко, О. Р. Михайленко, І. Є. Марочкін, М. І. Мицько, А. В. Мовчан, В. В. Молдован, В. Т. Нор, В. Л. Ортинський, О. В. Попович, М. В. Руденко, Ю. І. Семчук, Г. П. Серета, М. В. Стащак, В. В. Сухонос, О. М. Толочко, А. Р. Туманянц, В. М. Юрчишин та інші.

Незважаючи на активне дослідження діяльності прокурора у кримінальному процесі, є багато невирішених теоретичних та практичних проблем, що пов'язані з реформуванням прокуратури. Це зумовлює потребу в наступних розробках у вказаній сфері та свідчить про актуальність теми дисертації.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до положень Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» (розділ 4),

схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015, Національної стратегії у сфері прав людини (розділ 4), затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 р. № 511/2015, Постанови НАН України від 20.12.2013 р. № 179 «Про Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014 – 2018 роки» та рекомендацій Ради президентів Академій наук України для закладів вищої освіти щодо виконання досліджень за Пріоритетними науковими напрямами досліджень (п. 3.4 Політико-правові науки). Роботу виконано на кафедрі кримінального права і процесу Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» в межах науково-дослідної роботи «Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах розбудови правової держави» (номер державної реєстрації 0112U001217) та «Шляхи вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах розбудови правової держави» (номер державної реєстрації 0117U004015). Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного університету «Львівська політехніка» 26.03.2013 р. (протокол № 7).

Мета і завдання дослідження. *Мета роботи* – комплексний аналіз діяльності прокурора у кримінальному процесі, вироблення на цій основі науково-обґрунтованих пропозицій і рекомендацій, що спрямовані на удосконалення правового регулювання діяльності прокурора у кримінальному процесі.

Для досягнення мети окреслено такі *завдання*:

- дослідити генезу нормативно-правового регулювання діяльності прокурора у кримінальному процесі;
- визначити методологічні підходи до наукового дослідження діяльності прокурора в кримінальному процесі;
- проаналізувати поняття та види функцій прокурора в кримінальному процесі;
- дослідити повноваження прокурора в кримінальному процесі;
- розглянути юридичну відповідальність прокурора за порушення норм кримінального процесуального законодавства;
- проаналізувати міжнародне співробітництво прокурора в кримінальному процесі;
- узагальнити зарубіжний досвід діяльності прокурора в кримінальному процесі;
- визначити напрями удосконалення законодавчого регулювання діяльності прокурора в кримінальному процесі.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають у зв'язку із діяльністю прокурора у кримінальному процесі.

Предмет дослідження – діяльність прокурора в кримінальному процесі.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є система загальнонаукових та спеціально-юридичних методів і прийомів наукового пізнання. Зокрема, *діалектичний метод* дозволив розглянути всі питання теми в динаміці, виявити їх взаємозв'язок і взаємозумовленість, а також сприяв розумінню ролі

прокурора у кримінальному процесі (розділи 1-3). Якісному вивченню діяльності прокурора у рамках аналізу й узагальнення напрацювань українських і зарубіжних науковців слугував *метод аналізу та історико-правовий метод* (підрозділ 1.1, 1.2). *Системно-структурний метод і метод синтезу* дав змогу ґрунтовно розглянути функції, повноваження та відповідальність прокурора у кримінальному процесі (підрозділ 2.1, 2.3). *Методи узагальнення, анкетування, статистичний та порівняльний* використано при вивченні емпіричних даних і статистичного матеріалу з метою отримання підґрунтя опрацювання результатів опитування (підрозділи 2.1, 2.2). *Порівняльно-правовий метод* застосовано під час дослідження зарубіжного досвіду діяльності прокурора у кримінальному процесі (підрозділ 3.1, 3.2). Основні напрями вдосконалення діяльності прокурора в кримінальному процесі розглянуто із використанням *методів доктринального аналізу, правового прогнозування та правового моделювання* (підрозділ 3.3).

Теоретичною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених із кримінального процесуального права, кримінального права, криміналістики, правової статистики й інших наук.

Нормативну базу дослідження становлять положення Конституції України, міжнародних нормативно-правових актів у сфері діяльності прокурора у кримінальному процесі, КПК України та інших законодавчих і підзаконних актів чинного законодавства України, кримінальне процесуальне законодавство окремих зарубіжних держав та практика Європейського суду з прав людини.

Емпіричну базу дослідження становлять офіційна статистична звітність Генеральної прокуратури за 2015 – 2019 рр.; щорічні доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та правозахисних організацій; результати анкетування працівників прокуратури (250 осіб у Київській, Львівській та Закарпатській областях).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним дослідженням, в якому на основі міждисциплінарного підходу до вирішення поставлених задач визначено і розкрито теоретичні, правові та практичні аспекти діяльності прокурора у кримінальному процесі, що включає нові та удосконалені наукові ідеї та положення. Зокрема:

вперше:

– сформульовано авторське визначення процесуального керівництва прокурором досудовим розслідуванням, як організація процесу досудового розслідування, визначення його спрямування, координація процесуальних дій слідчих та оперативних підрозділів, а також забезпечення дотримання вимог законів України при отриманні доказів та винесенні процесуальних рішень в ході проведення досудового розслідування конкретного, окремо взятого кримінального провадження;

– запропоновано процедуру призначення прокурора, який здійснюватиме повноваження у конкретному кримінальному провадженні, через автоматизовану систему документообігу прокуратури за принципом імовірності, враховуючи нормативне навантаження процесуального керівника.

удосконалено:

– дефініції правових категорій «функції прокурора», «повноваження прокурора». Зокрема, функції прокурора визначено як основні напрями реалізації покладених на прокурора обов'язків у досягненні цілей певного етапу кримінального процесу. Повноваження прокурора – це сукупність закріплених у кримінальному процесуальному законі прав і обов'язків, якими наділений прокурор для здійснення своїх завдань та функцій залежно від конкретного етапу кримінального провадження.

– напрями посилення ефективності діяльності прокурора в кримінальному процесі, а саме: 1) оптимізувати функції прокуратури, за для уникнення дублювання з діяльністю інших органів державної влади, а також забезпечити додаткові гарантії незалежності прокурорів; 2) дотримуватися єдиних організаційних і методичних принципів прокурорської діяльності та правил юридичної техніки; 3) здійснювати систематизацію нормативно-правових актів органів прокуратури за кожним напрямом її діяльності.

набули подальшого розвитку:

– характеристика особливої ролі прокурора в кримінальному процесі;
– пропозиції щодо оптимізації завдань прокуратури за рахунок вилучення з кола повноважень прокурора функції нагляду за додержанням і застосуванням законів та надання пріоритету функціям, які забезпечують правозахисну спрямованість у діяльності прокуратури;

– твердження про необхідність узгодити чинне законодавство і відомчі нормативні акти Генерального прокурора;

– позиції щодо необхідності розроблення критеріїв ефективності здійснення прокурором функції процесуального керівника.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки й рекомендації можуть бути використані у:

– *науково-дослідній діяльності* – для наступного розроблення теоретичних аспектів діяльності прокурора в кримінальному процесі;

– *правотворчій діяльності* – при внесенні змін і доповнень до КПК України з питань діяльності прокурора у кримінальному процесі;

– *практичній діяльності* – для оптимізації діяльності працівників органів прокуратури та інших правоохоронних органів (акт впровадження у практичну діяльність прокуратури Львівської області матеріалів дисертації від 29.05.2020 р.);

– *навчальному процесі* – під час написання підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій (акт про впровадження результатів дисертації № 67-01-849 від 02.06.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною закінченою науковою працею, в якій сформульовано положення, узагальнення та висновки, рекомендації і пропозиції, обґрунтовані на підставі особистих досліджень проблем, пов'язаних із діяльністю прокурора в кримінальному процесі, опрацювання й аналізу відповідного законодавства, науково-правових джерел, емпіричного матеріалу.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації, теоретичні та практичні висновки й рекомендації оприлюднені на міжнародних та

всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (27 травня 2015 р., м. Львів); «Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє» (6–7 листопада 2015 р., м. Харків); «Актуальні питання кримінального права, кримінального процесу та криміналістики (на вшанування пам'яті Ганса Гросса)» (29 січня 2016 р., м. Львів); «Пріоритетні проблеми реформування системи законодавства України» (21–22 жовтня 2016 р., м. Київ); «Актуальні проблеми забезпечення захисту прав та свобод людини в умовах інтеграції України в Європейський простір» (25 жовтня 2019 р., м. Львів); «Рівність у праві: історична ретроспектива і сучасність» (6 грудня 2019 р., м. Львів); «Державотворення та правотворення: проблеми та перспективи розвитку» (м. Львів, 28 травня 2020 р.); «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 30 травня 2020 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено у чотирнадцяти публікаціях, зокрема: шести статтях (із них чотири – у фахових наукових виданнях України та дві – у періодичних виданнях інших держав) та восьми тезах виступів на науково-практичних заходах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 238 сторінок, із яких 165 – основний текст, 24 – список використаних джерел (232 найменування), додатки розміщені на 30 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність і ступінь дослідження обраної теми, її зв'язок з науковими програмами, планами й темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методологію дослідження, розкрито наукову новизну роботи та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо апробації результатів дослідження, публікацій, у яких викладено основні положення роботи.

Розділ 1 «Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження діяльності прокурора в кримінальному процесі» складається з двох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Генеza нормативно-правового регулювання діяльності прокурора в кримінальному процесі»* досліджено історичну ретроспективу виникнення вітчизняної прокуратури. Це дало змогу зробити висновок, що вона функціонувала практично у всіх відомих історичних формах організації прокурорської діяльності.

Констатовано, що дослідження діяльності прокурора в кримінальному процесі в історико-правовому контексті пов'язане з певними труднощами, у зв'язку з тим, що існують різні підходи до визначення періодизації української державності.

У *підрозділі 1.2 «Методологічні підходи до наукового дослідження діяльності прокурора в кримінальному процесі»* зауважено, що проблема вибору методів в будь-якому науковому дослідженні – одна з найважливіших проблем, яка визначає напрям дослідження об'єкта, а також виступає підсумком такого дослідження.

З огляду на викладене методологічною основою дисертаційного дослідження

стали: філософські методи (діалектичний та герменевтичний); загальнонаукові методи (формальної логіки – аналізу, синтезу, індукції, дедукції, узагальнення, моделювання, класифікації, історичний; порівняння), міждисциплінарні методи (соціологічний та статистичний); спеціально-наукові методи (формально-юридичний та порівняльно-правовий). Застосування прогностичного методу дозволило оцінити ефективність діяльності прокурора в кримінальному процесі, а також передбачити ймовірні наслідки змін до кримінального процесуального законодавства. Метод аналізу дав змогу визначити сучасний стан процесуальної діяльності прокурора. Статистичний метод використано при вивченні емпіричних даних і статистичного матеріалу з метою отримання математичного підґрунтя опрацювання результатів опитування. Метод наукової абстракції дав можливість сформулювати обґрунтовані заходи щодо підвищення ефективності діяльності прокурора в кримінальному процесі, а соціологічні методи (анкетування) було застосовано у дисертації для вивчення думок працівників прокуратури з проблемних питань, що стали предметом даного дослідження.

Розділ 2 «Правовий статус прокурора в кримінальному процесі» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Поняття та види функцій прокурора в кримінальному процесі»* підкреслено, що функції прокурора на різних етапах розвитку держави змінювалися, а їх обсяг та зміст зумовлювався багатьма історичними, соціально-економічними та політичними чинниками. Хоча Конституція України і визначає нові функції прокуратури проте Кримінальний процесуальний кодекс, Кодекс України про адміністративні правопорушення не приведені у відповідність до Основного Закону. Відповідно до положень зазначених вище законів органи прокуратури мають ширше коло повноважень ніж ті, що зазначені у Конституції України. Окрім того, перехідні положення Конституції України свідчать про недотримання принципу верховенства права – правової визначеності та концепції якісного законодавства, сформованої Європейським судом з прав людини.

У підрозділі 2.2 *«Повноваження прокурора в кримінальному процесі»* доведено, що повноваження прокурора – це сукупність закріплених у кримінальному процесуальному законі прав і обов'язків, якими наділений прокурор для здійснення своїх завдань та функцій залежно від конкретного етапу кримінального провадження.

Запропоноване авторське визначення процесуального керівництва прокурором досудовим розслідуванням, як організація процесу досудового розслідування, визначення його спрямування, координація процесуальних дій слідчих та оперативних підрозділів, а також забезпечення дотримання вимог законів України при отриманні доказів та винесенні процесуальних рішень в ході проведення досудового розслідування конкретного, окремо взятого, кримінального провадження.

У підрозділі 2.3 *«Юридична відповідальність прокурора за порушення норм кримінального процесуального законодавства»* доведено, що питання, які торкаються проблем юридичної відповідальності прокурора є надзвичайно важливими, оскільки тісно взаємопов'язані з авторитетом системи органів

прокуратури України. Юридична відповідальність працівників органів прокуратури є одним із засобів реалізації та забезпечення їх дисципліни.

Специфічною особливістю кримінальної процесуальної відповідальності прокурорів є можливість застосування за одне і те саме процесуальне правопорушення, як правовідновлюючої санкції, так і заходів відповідальності інших видів (кримінальної, адміністративної, дисциплінарної, матеріальної).

Розділ 3 Напрями удосконалення діяльності прокурора в кримінальному процесі» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Міжнародне співробітництво прокурора в кримінальному процесі»* підкреслено, що важливим завданням реформ, які зараз проводяться в державі, є створення нової моделі прокуратури України. Зважаючи на значну інтенсифікацію процесів європейської міждержавної інтеграції України, міжнародно-правові стандарти організації та діяльності прокуратури мають суттєвий вплив на визначення напрямів реформи органів прокуратури.

Зауважено, що процедура міжнародного співробітництва під час кримінального провадження детально регламентована КПК України, що свідчить про увагу, яку приділяє український законодавець питанням міжнародної співпраці, та прагнення чітко визначити процедури взаємної допомоги. Констатовано, що важливо розробити ефективний механізм реалізації міжнародно-правових договорів у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

У підрозділі 3.2 *«Зарубіжний досвід діяльності прокурора в кримінальному процесі»* розглянуто різні моделі прокуратури у зарубіжних країнах та констатовано, що основним їх завданням є захист інтересів людини, загальних інтересів суспільства та держави.

Підкреслено, що правова система будь-якої держави становить складний механізм з численними внутрішніми зв'язками, нормальне функціонування якого виробляється поступово – роками, а інколи десятиліттями. Саме тому, запозичуючи досвід зарубіжних країн у сфері вдосконалення правового статусу прокурора у кримінальному процесі, необхідно враховувати національні особливості і потреби сучасного розвитку української держави.

У підрозділі 3.3 *«Напрями удосконалення законодавчого регулювання діяльності прокурора в кримінальному процесі»* обґрунтовано тезу про необхідність оптимізації завдань прокуратури за рахунок вилучення з кола повноважень прокурора функцій нагляду за додержанням і застосуванням законів та надання пріоритету функціям, які забезпечують правозахисну спрямованість у діяльності прокуратури.

Реформа органів прокуратури та модернізація нашої держави – це два важливі процеси, які пов'язані між собою. Неможливо підвищити якість роботи прокуратури без запровадження в її діяльність інноваційних технологій, без зміни підходу стосовно опрацювання та використання інформації. Адже, саме інформаційні ресурси повинні стати основою розвитку правової держави у XXI столітті.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає у комплексному аналізі діяльності прокурора у кримінальному процесі. У роботі враховано положення чинного законодавства України, міжнародні правові стандарти діяльності прокуратури. Основні результати дослідження та пропозиції з удосконалення діяльності прокурора у кримінальному процесі викладено у висновках.

1. На підставі проведеного дослідження можемо стверджувати, що на сучасному етапі політичних, економічних, соціальних перетворень, зі зміною та удосконаленням законодавства, органи прокуратури переживають процес реформування, ознаками якого є нові підходи до організаційно-правового забезпечення прокурорської діяльності. Перед прокуратурою висунуті складні завдання, успіх у вирішенні яких залежить від удосконалення її правової регламентації.

Питання приведення прокурорської діяльності у відповідність до міжнародних нормативів вже давно назріла в українській юридичній науці та практиці, оскільки стратегічний курс України спрямований на інтеграцію до Європейського Союзу. Одним із дієвих засобів досягнення зазначеної мети постає якісне трансформування усього механізму національних правоохоронних органів, у тому числі органів прокуратури України.

2. Зауважено, що питання про методи наукових досліджень є одними із найважливіших, оскільки від наукової обґрунтованості відповідних методів, їхньої адекватності цілям, предмету і об'єкту дослідження, від уміння користуватися ними залежить надійність і правдивість одержуваних даних. Дослідження діяльності прокурора в кримінальному процесі здійснювалося з використанням усього комплексу методів, кожен з яких має свою сферу і рівень застосування та у різний спосіб впливав на отримані результати. Поєднання різних методів у науковому дослідженні дозволило об'єктивно та всебічно висвітлити окремі аспекти проблематики ролі прокурора у кримінальному процесі.

3. Підкреслено, що у зв'язку із внесенням змін до Конституції України (щодо правосуддя) від 2 червня 2016 р. спостерігається суттєве зменшення кількості функцій, які покладаються на органи прокуратури. Так, прокуратура припинила виконувати не властиві їй функції, зокрема, нагляд за додержанням і застосуванням законів, нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, функцію досудового слідства. Назву однієї із основних функцій «підтримання державного обвинувачення в суді» було замінено на «підтримання публічного обвинувачення в суді».

Визначений у ст. 131¹ Конституції України перелік функцій прокуратури має вичерпний характер і його розширювальне тлумачення не припустиме. Жодний інший законодавчий чи підзаконний акт, у тому числі Закон України «Про прокуратуру», не може покладати на прокуратуру додаткових функцій. Це положення Закону обґрунтовується необхідністю максимально чітко окреслити конкретну предметну сферу діяльності органів прокуратури, визначити її функціональне місце в системі державних, зокрема, правозахисних органів, щоб уникнути дублювання з діяльністю інших органів державної влади, а також забезпечити додаткову гарантію незалежності прокуратури.

Обґрунтовано, що внесенні зміни до Конституції України у 2016 р. реформу прокуратури не завершили, а започаткували принципову новелізацію функцій та повноважень органів прокуратури в Україні. Правовий статус прокурора залежить від стадії досудового провадження, в якій прокурор бере участь, незважаючи на те, що в КПК України запроваджено наскрізну участь прокурора у кримінальному судочинстві. Кожна стадія кримінального процесу має свою мету і завдання. Прокурор виступає учасником всіх стадій кримінального процесу, виконує певну роль в досягненні цілей кожної стадії. Саме тому, кримінальна процесуальна функція – це роль учасника кримінального процесу в досягненні цілей певного етапу кримінального процесу. Функції прокурора – це основні напрями реалізації покладених на прокурора обов'язків.

Елементами функціональної структури кримінальної процесуальної діяльності прокурора в досудовому провадженні є функції: обвинувачення; процесуального керівництва досудовим розслідуванням; представництва інтересів держави у суді.

Результати соціологічного опитування працівників прокуратури у Львівській, Закарпатській, Київській областях, стосовно вивчення сучасного стану діяльності прокурора в кримінальному процесі виявили: 95 % опитаних вважають, що необхідно розробити детальну методику діяльності прокурора щодо організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

4. Констатовано, що повноваження прокурора – це сукупність закріплених у кримінальному процесуальному законі прав і обов'язків, якими наділений прокурор для здійснення своїх завдань та функцій залежно від конкретного етапу кримінального провадження.

Запропоноване авторське визначення процесуального керівництва прокурором досудовим розслідуванням, як організація процесу досудового розслідування, визначення його спрямування, координація процесуальних дій слідчих та оперативних підрозділів, а також забезпечення дотримання вимог законів України при отриманні доказів та винесенні процесуальних рішень в ході проведення досудового розслідування конкретного, окремо взятого кримінального провадження.

Підкреслено, що особливу увагу прокурор повинен звертати на те, що оперативні підрозділи органів Національної поліції вдаються до формалізму та невиправданого заведення ОРС з метою створення удаваної активності щодо протидії злочинності, задля покращення статистичних показників. Видається за доцільне передбачити у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» положення відповідно до якого постановою про заведення оперативно-розшукової справи підлягає затвердженню суб'єктами, що передбачені ч. 1 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р., а також погоджується з прокурором. Таке погодження, безумовно, сприяло б необґрунтованим заведенням ОРС.

Окрім того, потребує покращення якість вказівок, наданих місцевими прокурорами, в оперативно-розшукових справах, а також контролю за їх виконанням. Останні здебільшого мають шаблонний характер та подекуди дублюють планові заходи.

На жаль, поширеними є порушення вимог кримінального процесуального закону при провадженні досудового розслідування, що призводить до подальшого

визнання доказів обвинувачення недопустимими, поверховість та неповнота такого розслідування, неврахування прокурорами обставин кримінального правопорушення, упередженість в оцінці доказів. Недостатні знання прокурорами кримінального закону в частині правильності кваліфікації дій підозрюваних дають суду обґрунтовані підстави констатувати відсутність у їхніх діях складу кримінального правопорушення або недоведеність того, що таке правопорушення мало місце.

5. Зауважено, що юридична відповідальність працівників органів прокуратури є одним із засобів реалізації та забезпечення їх дисципліни. Специфічною особливістю кримінальної процесуальної відповідальності прокурорів є можливість застосування за одне і те саме процесуальне правопорушення як правовідновлюючої санкції, так і заходів відповідальності інших видів (кримінальної, адміністративної, дисциплінарної, матеріальної). Тобто за вчинення кримінального процесуального правопорушення до прокурора застосовуються заходи кримінальної процесуальної відповідальності, а також може розглядатися питання про притягнення його до відповідальності інших видів.

6. Підкреслено, що процедура міжнародного співробітництва під час кримінального провадження детально регламентована КПК України, що свідчить про важливу увагу, яку приділяє український законодавець питанням міжнародної співпраці, та прагнення чітко визначити процедури взаємної допомоги. Констатовано, що важливо розробити ефективний механізм реалізації міжнародно-правових договорів у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

Відповідно до чинного КПК України органи прокуратури виконують функцію процесуального керівництва досудовим розслідуванням, у тому числі, під час міжнародного співробітництва, здійснюючи нагляд за дотриманням законодавства під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

7. Зауважено, що у процесі формування сучасних національних правових систем у зарубіжних країнах склалися різні моделі прокуратури: континентально-європейська та американо-британська. Основними функціями для континентально-європейської моделі є здійснення кримінального переслідування, підтримання державного обвинувачення та участь в інших судових справах, крім того, органи прокуратури здійснюють представництво інтересів держави і реалізують деякі наглядові повноваження. У зв'язку з цим європейські прокуратури часто належать до правоохоронних органів або установ юстиції. Основною функцією американо-британської моделі є здійснення кримінального переслідування, підтримання публічного обвинувачення, а також участь в судах, як органу представництва публічної влади. Характерною ознакою цієї моделі є відсутність наглядових функцій. Організаційна прокуратура – це скоріше не орган державної влади, а сукупність професійних корпорацій юристів, які перебувають на державній службі.

8. Констатовано, що в Україні відсутня чітка права регламентація у співвідношенні чинного законодавства і відомчих нормативних актів Генерального прокурора, переважає негативне ставлення прокурорських працівників до надто високого за обсягом процесуального навантаження при існуючому дефіциті часу.

Необхідно чітко організувати нормотворчу роботу у сфері оптимізації функцій прокуратури, а також дотримуватися єдиних організаційних і методичних принципів прокурорської діяльності, правил юридичної техніки; здійснити систематизацію нормативно-правових актів органів прокуратури за кожним напрямом її діяльності.

Обґрунтовано, що характер та роль використання прокурором інформаційних технологій можуть прямо чи опосередковано впливати на: професіоналізм у виконанні функцій; забезпечення особистої безпеки; поліпшення документообігу; надійність обробки інформації; ефективність прийняття процесуальних рішень. Підвищенню ефективності діяльності прокурора в кримінальному процесі може сприяти подальше вдосконалення законодавства, що регулює організацію та діяльність прокуратури. Прокурори повинні використовувати всі існуючі в їхньому розпорядженні засоби (можливості) для підвищення ефективності прокурорської діяльності, що, безсумнівно, сприятиме зміцненню законності і правопорядку в державі.

Проведений аналіз дозволяє запропонувати:

- узгодити галузеві закони з Конституцією України та міжнародним законодавством;

- запровадити єдину термінологію у всіх нормативно-правових актах;

- налагодити достатнє і якісне кадрове забезпечення, не допускаючи скорочення в системі органів прокуратури;

- розробити «досьє прокурора», в якому, окрім загальних відомостей про прокурора, має бути інформація про рішення, що стали підставою для винесення рішень міжнародними судовими установами, якими встановлено порушення Україною міжнародно-правових зобов'язань;

- розробити критерії ефективності здійснення прокурором функцій процесуального керівника;

- впорядкування навантаження на процесуального керівника через запровадження автоматизованої системи документообігу прокуратури;

- відмовитися від використання статистичних показників в органах прокуратури, як основного критерію оцінювання діяльності процесуального керівника у кримінальному провадженні, натомість розглянути можливість запровадження електронного «досьє прокурора»;

- запровадити автоматичний розподіл кримінальних проваджень між слідчими та прокурорами на стадії досудового розслідування, що дасть можливість ефективно забезпечити прозорість та неупередженість в цьому питанні та усуне можливість впливу керівників прокуратури та органу досудового розслідування;

- створити централізовану систему рекомендацій для прокурорів натомість існуючого масиву методичних документів, які є несистематизованими, що, зі свого боку, ускладнює їх застосування. Зазначена централізована система рекомендацій містила б чіткі та невеликі за обсягом інструкції стосовно практичної реалізації повноважень прокурора, а також враховувала останні законодавчі зміни.

На підставі дослідження діяльності прокурора в кримінальному процесі доведено необхідність внесення змін і доповнень до:

1. Кримінального процесуального кодексу України:

– частину 1 ст. 37 «Призначення та заміна прокурора» викласти у такій редакції: «Прокурор, який здійснюватиме повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні, визначається автоматизованою системою документообігу прокуратури за принципом імовірності, враховуючи нормативне навантаження процесуального керівника»;

– частину 3, ст. 246 «Підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій» викласти у такій редакції: «Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати. Прокурор розглядає та погоджує або відмовляє у погодженні клопотання слідчого про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії невідкладно з моменту надходження клопотання».

2. Закону України «Про прокуратуру»:

– частину 1 ст. 4 «Законодавство про прокуратуру і статус прокурорів» викласти в такій редакції: «Організація та діяльність прокуратури України визначаються Конституцією України, цим та іншими законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також враховуючи практику Європейського суду з прав людини»;

– ст. 21–1 «Класні чини працівників органів прокуратури» викласти в такій редакції: «Прокурорам присвоюються класні чини залежно від займаних посад, стажу роботи та ділових якостей. Порядок присвоєння і позбавлення класних чинів визначається Положенням про класні чини працівників прокуратури України».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Шульган І. І. Обвинувальна діяльність прокурора у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Вип. 35. ч. 2. Т. 3. С. 150–153.

2. Шульган І. І. Определение понятия «прокурор» в законодательстве Украины. *Legea si viata*. 2015. 3/3 (279). С. 111–115.

3. Шульган І. І. Нові завдання прокуратури України в процесі становлення національного законодавства. *Право і суспільство*. 2016. № 5. ч. 2. С. 190–196.

4. Шульган І. І. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як окрема функція органів прокуратури. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія Юридичні науки. 2016. № 837. С. 516–520.

5. Шульган І. І. Окремі аспекти підтримання прокурором державного обвинувачення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 6. С. 238–240.

6. Шульган І. І. Щодо напрямів удосконалення законодавчого регулювання діяльності прокурора в кримінальному процесі. *Jurnalul Juridic National: teories i practica*. 2020. № 2 (42). С. 85–89.

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Шульган І. І. Завдання прокурора у кримінальному провадженні. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Львів, 27 травня 2015 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. С. 204–206.
2. Шульган І. І. Обвинувальна діяльність прокурора у кримінальному провадженні. *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Харків, 6–7 листопада 2015 р.) Харків: Східно-українська наукова юридична організація, 2015. С. 131–133.
3. Шульган І. І. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням *Актуальні питання кримінального права, кримінального процесу та криміналістики (на вшанування пам'яті Ганса Гросса): матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 29 січня 2016 р.). Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2016. С. 166–167.
4. Шульган І. І. Трансформація завдань прокуратури України в процесі реформування національного законодавства *Пріоритетні проблеми реформування системи законодавства України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 21–22 жовтня 2016 р.). Київ: «Науково-дослідний інститут публічного права», 2016. С. 183–185.
5. Шульган І. І. Підтримання публічного обвинувачення у суді як одна із функцій прокуратури. *Актуальні проблеми забезпечення захисту прав та свобод людини в умовах інтеграції України в Європейський простір: матеріали міжнародної конференції* (Львів, 25 жовтня 2019 р.). Львів: СПОЛОМ, 2019. С. 377–379.
6. Шульган І. І. Рівність сторін перед законом і судом як принцип кримінального провадження. *Рівність у праві: історична ретроспектива і сучасність: матеріали Всеукраїнської наукової інтернет-конференції* (Львів, 6 грудня 2019 р.). Вип. 10. Львів: Ліга-Прес, 2019. С. 58–62.
7. Шульган І. І. Реформування органів прокуратури: кадровий аспект. *Державотворення та правотворення: проблеми та перспективи розвитку: матеріали міжнародної заочної науково-практичної конференції* (Львів, 28 травня 2020 р.). Львів: ННІППО НУ «Львівська політехніка», 2020. С. 146–150.
8. Шульган І. І. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканість як засада кримінального провадження. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез IX Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Львів, 30 травня 2020 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. С. 193–195.

АНОТАЦІЯ

Шульган І. І. Прокурор в кримінальному процесі. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2020.

У дисертації викладено теоретичні положення та науково обґрунтовано рекомендації щодо діяльності прокурора в кримінальному процесі. Досліджено генезу нормативно-правового регулювання діяльності прокурора в кримінальному процесі, а також визначено методологічні підходи до наукового дослідження діяльності прокурора в кримінальному процесі. Проаналізовано поняття та види функцій, повноваження прокурора в кримінальному процесі. Розглянуто особливості юридичної відповідальності прокурора за порушення норм кримінального процесуального законодавства. Проаналізовано міжнародне співробітництво прокурора в кримінальному процесі, а також зарубіжний досвід діяльності прокурора в кримінальному процесі. Розроблено пропозиції щодо удосконалення законодавчого регулювання діяльності прокурора в кримінальному процесі.

Проведений аналіз дозволив запропонувати: запровадити єдину термінологію у різних нормативно-правових актах; розробити «досьє прокурора», в якому окрім загальних відомостей про прокурора має бути інформація про рішення, що стали підставою для винесення рішень міжнародними судовими установами, якими встановлено порушення Україною міжнародно-правових зобов'язань; відмовитися від використання статистичних показників в органах прокуратури, як основного критерію оцінювання діяльності процесуального керівника у кримінальному провадженні; запровадити автоматичний розподіл кримінальних проваджень між слідчими та прокурорами на стадії досудового розслідування, що дасть можливість ефективно забезпечити прозорість та неупередженість в цьому питанні та усуне можливість впливу керівників прокуратури та органу досудового розслідування; створити централізовану систему рекомендацій для прокурорів замість існуючого масиву методичних документів, які є несистематизованими, що у свою чергу ускладнює їх застосування.

Ключові слова: прокурор, кримінальний процес, функції прокурора, повноваження прокурора, процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, кримінальна процесуальна діяльність.

АННОТАЦИЯ

Шульган И. И. Прокурор в уголовном процессе. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет «Львовская политехника» Министерства образования и науки Украины, Львов, 2020.

В диссертации изложены теоретические положения и научно обоснованы рекомендации по деятельности прокурора в уголовном процессе. Исследована генеза нормативно-правового регулирования деятельности прокурора в уголовном процессе, а также определены методологические подходы к научному исследованию деятельности прокурора в уголовном процессе. Проанализированы понятия и виды функций, полномочия прокурора в уголовном процессе. Рассмотрены особенности юридической ответственности прокурора за нарушение норм уголовного

У дисертації викладено теоретичні положення та науково обґрунтовано рекомендації щодо діяльності прокурора в кримінальному процесі. Досліджено генезу нормативно-правового регулювання діяльності прокурора в кримінальному процесі, а також визначено методологічні підходи до наукового дослідження діяльності прокурора в кримінальному процесі. Проаналізовано поняття та види функцій, повноваження прокурора в кримінальному процесі. Розглянуто особливості юридичної відповідальності прокурора за порушення норм кримінального процесуального законодавства. Проаналізовано міжнародне співробітництво прокурора в кримінальному процесі, а також зарубіжний досвід діяльності прокурора в кримінальному процесі. Розроблено пропозиції щодо удосконалення законодавчого регулювання діяльності прокурора в кримінальному процесі.

Проведений аналіз дозволив запропонувати: запровадити єдину термінологію у різних нормативно-правових актах; розробити «досьє прокурора», в якому окрім загальних відомостей про прокурора має бути інформація про рішення, що стали підставою для винесення рішень міжнародними судовими установами, якими встановлено порушення Україною міжнародно-правових зобов'язань; відмовитися від використання статистичних показників в органах прокуратури, як основного критерію оцінювання діяльності процесуального керівника у кримінальному провадженні; запровадити автоматичний розподіл кримінальних проваджень між слідчими та прокурорами на стадії досудового розслідування, що дасть можливість ефективно забезпечити прозорість та неупередженість в цьому питанні та усуне можливість впливу керівників прокуратури та органу досудового розслідування; створити централізовану систему рекомендацій для прокурорів замість існуючого масиву методичних документів, які є несистематизованими, що у свою чергу ускладнює їх застосування.

Ключові слова: прокурор, кримінальний процес, функції прокурора, повноваження прокурора, процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, кримінальна процесуальна діяльність.

АННОТАЦИЯ

Шульган И. И. Прокурор в уголовном процессе. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет «Львовская политехника» Министерства образования и науки Украины, Львов, 2020.

В диссертации изложены теоретические положения и научно обоснованы рекомендации по деятельности прокурора в уголовном процессе. Исследована генеза нормативно-правового регулирования деятельности прокурора в уголовном процессе, а также определены методологические подходы к научному исследованию деятельности прокурора в уголовном процессе. Проанализированы понятия и виды функций, полномочия прокурора в уголовном процессе. Рассмотрены особенности юридической ответственности прокурора за нарушение норм уголовного

процессуального законодательства. Проанализированы международное сотрудничество прокурора в уголовном процессе, а также зарубежный опыт деятельности прокурора в уголовном процессе. Разработаны предложения по совершенствованию законодательного регулирования деятельности прокурора в уголовном процессе.

Проведенный анализ позволил предложить: ввести единую терминологию в различных нормативно-правовых актах; разработать «досье прокурора», в котором кроме общих сведений о прокуроре должна быть информация о решении, послуживших основанием для вынесения решений международными судебными учреждениями, которыми установлено нарушение Украиной международно-правовых обязательств; отказаться от использования статистических показателей в органах прокуратуры, как основного критерия оценки деятельности процессуального руководителя в уголовном производстве; ввести автоматическое распределение уголовных производств между следователями и прокурорами на стадии досудебного расследования, что позволит эффективно обеспечить прозрачность и беспристрастность в этом вопросе и устранил возможность влияния руководителей прокуратуры и органа досудебного расследования; создать централизованную систему рекомендаций для прокуроров вместо существующего массива методических документов, которые являются несистематизированными, что в свою очередь затрудняет их применение.

Ключевые слова: прокурор, уголовный процесс, функции прокурора, полномочия прокурора, процессуальное руководство досудебным расследованием, уголовное процессуальное деятельность.

SUMMARY

Shulhan I. I. Prosecutor in criminal proceedings. – *On the rights of the manuscript.*

Dissertation for a Candidate of Law Degree with a specialization in 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; forensic examination; operative-search activity. – Lviv Polytechnic National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2020.

The dissertation contains theoretical provisions and scientifically substantiated recommendations on the activities of the prosecutor in criminal proceedings. The genesis of legal regulation of the prosecutor's activity in the criminal process is investigated, and methodological approaches to the scientific research of the prosecutor's activity in the criminal process are determined.

The concepts and types of functions, powers of the prosecutor in the criminal process are analyzed. It is proved that the powers of the prosecutor are a set of rights and responsibilities enshrined in the criminal procedural law, which the prosecutor is endowed to perform its tasks and functions, depending on the specific stage of the criminal proceedings. The author defines the procedural guidance of the prosecutor of pre-trial investigation as the organization of the process of pre-trial investigation, determination of its direction, coordination of procedural actions of investigative and operational units, as

well as ensuring compliance with the requirements of the laws of Ukraine in obtaining evidence and making procedural decisions in the course of criminal proceedings.

The features of the legal responsibility of the prosecutor for violation of the criminal procedural legislation are considered. It is noted that the issues related to the problems of legal responsibility of the prosecutor are extremely important, since they are closely interconnected with the authority of the system of prosecutors in Ukraine. The legal responsibility of employees of the prosecutor's office is one of the means of implementing and ensuring their discipline. A specific feature of the criminal procedural responsibility of prosecutors is the possibility of applying for the same procedural offense both legal sanctions and other types of liability (criminal, administrative, disciplinary, material).

The international cooperation of the prosecutor in the criminal process, as well as the foreign experience of the prosecutor in the criminal process are analyzed. It is noted that the procedure for international cooperation in the course of criminal proceedings is regulated in detail by the Criminal Procedure Code of Ukraine, which indicates the important attention paid by the Ukrainian legislator to issues of international cooperation, and the desire to clearly define the procedures for mutual assistance. It was stated that it is important to develop an effective mechanism for the implementation of international legal treaties in the field of international cooperation in the course of criminal proceedings.

It was emphasized that the legal system of any state is a complex mechanism with numerous internal connections, the normal functioning of which is carried out gradually - over years, and sometimes decades. That is why, borrowing the experience of foreign countries in the field of improving the legal status of the prosecutor in the criminal process, it is necessary to take into account the national characteristics and needs of the modern development of the Ukraine.

The analysis made it possible to propose the following: to introduce uniform terminology in different legal acts; to develop a "prosecutor file", which, in addition to the general information about the prosecutor, should contain information about the decisions that led to the decision of the international judicial institutions, which established violation of Ukraine's international legal obligations; to elaborate "Regulations on the automated system of document circulation of the prosecutor's office"; to refuse to use statistical indicators in the prosecution bodies as the main criterion for evaluating the activity of the procedural head in criminal proceedings, instead to consider the introduction of an electronic file of the prosecutor; introduce an automatic division of criminal proceedings between investigators and prosecutors at the pre-trial stage, which will effectively ensure transparency and impartiality in this matter and eliminate the influence of prosecutors and pre-trial investigators; create a centralized system of recommendations for prosecutors instead of an existing set of methodological documents that are unsystematic, which in turn complicates their application. This centralized system of recommendations would contain clear and concise instructions for the practical implementation of the prosecutor's powers, and would take into account recent legislative changes in the criminal justice system.

Keywords: prosecutor, criminal procedure, prosecutor's functions, prosecutor's powers, procedural guidance of pre-trial investigation, criminal procedural activity.

Підписано до друку 04.09.2020 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 123

ТзОВ «Растр - 7»
79005, м. Львів, вул. Князя Романа, 9/1
тел./факс: (032)235-52-05, e-mail: rastr.sim@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ЛВ №22 від 19.11.2002 р.